

Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Facultatea de Istorie și Geografie
Domeniul *Istorie*

*Implicațiile celui de-al doilea război mondial pentru
Bucovina. Acțiunile administrației române în sudul
provinciei Bucovina din anul 1944*

TEZĂ DE DOCTORAT

- Rezumat -

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Gheorghe ONIȘORU

DOCTORAND:

Elena CAZACU (COJOCARIU)

SUCEAVA

2018

Cuprins

Listă de abrevieri.....	i
Introducere	i
Capitolul I. Contextul internațional care a condus la pierderile teritoriale din vara anului 1940	1
Capitolul II. Guvernarea Ion Antonescu în perioada septembrie 1940 – iunie 1941. Măsuri pentru redobândirea provinciilor pierdute în vara anului 1940	2
Capitolul III. Campania militară din anul 1941 și implicațiile sale pentru Bucovina.....	3
Capitolul IV. Reinstaurarea administrației române în Bucovina. Primele măsuri	4
Capitolul V. Activitatea Guvernământului Bucovinei în perioada 1941 – 1943	5
Capitolul VI. Evoluția situației pe frontul de răsărit după campania militară din anul 1941.....	6
Capitolul VII. Operațiunea 1111 B	7
Capitolul VIII. Evacuarea instituțiilor, funcționarilor și familiilor acestora	9
Capitolul IX. Evacuarea industriei, premilitarilor și a unităților militare	10
Capitolul X. Evacuarea populației civile.....	11
Capitolul XI. Destinul Bucovinei după 23 august 1944.....	12
Concluzii	13
Bibliografie selectivă.....	15

Listă de abrevieri

A.B.	Analele Bucovinei
A.N.I.C.	Arhivele Național Istorice Centrale
A.N.R.	Arhivele Naționale ale României
A.N.R. – S. J. S.	Arhivele Naționale ale României – Serviciul Județean Suceava
A.P.	Apărare Pasivă
A.T.	Revista „Arhivele Totalitarismului”
B.N.D.	Blocul Național Democratic
B.N.R.	Banca Națională a României
C.B.B.T.	Cabinetul Civilo-Militar pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria
C.F.R.	Căile Ferate Române
C.N.U.	Consiliul Național al Ucrainenilor
D.I.	Revista „Dosarele Istoriei”
G.E.G.	Grupul Etnic German din România
I.G.J.	Inspectoratul General al Jandarmeriei
I.N.C.O.P.	Institutul Național de Cooperație
M.A.I.	Ministerul Afacerilor Interne
M.C.N.	Ministerul Culturii Naționale
M.I.	Revista „Magazin Istoric”
M.E.N.	Ministerul Economiei Naționale
M.M.	Ministerul Muncii
M.M.S.O.S.	Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale
M.P.N.	Ministerul Propagandei Naționale
M.St.Major	Marele Stat Major
P.C.R.	Partidul Comunist din România
P.N.L.	Partidul Național Liberal
P.N.Ț.	Partidul Național Țărănesc
P.S.D.	Partidul Social Democratic
O.U.N.	Organizația Naționaliștilor Ucraineni
R.I.M.	Revista de istorie militară
R.I.	Revista istorică
U.N.P.	Partidul Național Ucrainean
U.P.A.	Armata Revoluționară Ucraineană
S.S.I.	Serviciul Special de Informații

Introducere

Acțiunile militare declanșate de Germania nazistă împotriva Poloniei la 1 septembrie 1939 au reprezentat debutul unei noi conflagrații mondiale bazată de această dată pe nemulțumirile provocate de tratatele de pace atât învingătorilor, cât și celor învinși. Succesul fulgerător al operațiunilor militare desfășurate în nordul și estul Europei, semnarea pactului Ribbentrop-Molotov și capitularea Franței a însemnat pentru statul român o „splendidă izolare” în privința relațiilor internaționale fapt ce a determinat adoptarea unei politici de apropiere față de Germania, singura capabilă, în acel moment, să garanteze integritatea teritorială și independența țării. Schimbarea politici externe a țării, cedarea fără luptă a provinciilor Basarabia și a nordului Bucovinei, abdicarea regelui Carol al II-lea, venirea la putere a generalului Antonescu ca președinte al Consiliului de Miniștri au fost câteva din consecințele evenimentelor desfășurate în arena internațională și internă din anii 1939 – 1940.

Anii celui de-al doilea război mondial la nivel național pot fi caracterizați drept o perioadă a schimbărilor majore la nivel politic, social, administrativ și teritorial. Evoluția provinciei Bucovina în anii 1939 – 1944 și implicațiile noului conflict asupra sa credem noi că poate fi supusă unei analize interdisciplinare, axată pe câteva subiecte specifice de importanță și relevanță majoră. Astfel, lucrarea de față încearcă să prezinte consecințele bătăliilor duse de România pentru recuperarea și menținerea Bucovinei, în special acțiunile întreprinse de administrația română în sudul provinciei din anul 1944, bazându-se pe o structură alcătuită din momente reprezentative la nivel local considerate ca fiind cele mai relevante în cazul de față. Obiectivele urmărite în cadrul demersului științific întreprins de noi au fost: prezentarea și analiza contextul internațional și național care a condus la pierderea teritoriilor din vara anului 1940; eforturile întreprinse de guvernarea Antonescu în septembrie 1940 – iulie 1941 pentru recuperarea lor; implicațiile campaniei militare din iulie 1941 pentru Bucovina; organizarea cadrului legislativ de funcționare al Guvernământului Bucovinei; reorganizarea provinciei din punct de vedere economic, social, politic și administrativ în anii 1941 – 1943; participarea României la campania din est; cauzelor ce au dus la organizarea operațiunii de evacuare 1111; modul în care au fost elaborate, îndrumate și coordonate planurile operațiunii 1111 B ce a vizat instituțiile, funcționarii, bunurile industriale, premilitari, armata și populația civilă din zonă; momentul aplicării instrucțiunilor; impactul produs de operațiunea 1111 B asupra a celor trei județe rămase în urma Convenției de armistițiu României.

Tratată inițial în cadrul lucrării de licență, complexitatea temei a prezentat încă de atunci posibilitatea abordării într-o manieră mult mai detaliată și completă a ultimelor acțiuni întreprinse de administrația română în sudul provinciei Bucovina din anul 1944. Studiul, cercetarea și analiza documentelor din fondurile arhivistice centrale și locale, interviurile realitate cu diferiți contemporani ai evenimentelor, descoperirea unor noi memorii și informații mi-au facilitat demersul științific în sensul unei abordări a problematicii cu o motivație involuntară, cu pasiune, curiozitate și dorință de a înțelege poveștile de viață și pildele plină de învățătură spune nepoților de oamenii care au trăit drama unui război nedrept ce a despărțit familii și distrus vieții.

În ceea ce privește istoriografia și literatura de specialitate existentă în țară privind acțiunile administrației române în sudul provinciei Bucovina din anul 1944 a fost cercetată cu predilecție evoluția frontului în zona de nord a țării, intrarea trupelor în teritoriu, stabilirea lui pe tronsonul Iași – Chișinău și apariția primei mișcări de rezistență anticomunistă. Astfel, subiectul supus cercetării de noi nu a beneficiat de o lucrare propriu-zisă care să abordeze chestiunea. Au existat însă capitole din cadrul unor lucrări care fac referire la această perioadă, precum volumul coordonat de Radu Ciuceanu și Adrian Brișcă privind rezistența anticomunistă

din Bucovina în anii 1944 - 1950¹ sau cărți care au abordat perioada anilor 1941 – 1944 sub regimul Antonescu². Noutatea principală adusă de lucrarea de față constă în valorificarea și completarea informațiilor inedite regăsite în fondurile documentare cu interviurile și memoriile oamenilor care au asistat la acele evenimente pentru a înțelege și explica maniera în care au decurs ultimele luni ale administrației române în Bucovina.

Analiza subiectului abordat în lucrarea de față a fost structurată în 11 capitole, fiecare urmărind momente ce au influențat istoria Bucovinei pe parcursul anilor 1939 – 1944. Având în vedere acest aspect, capitolele pot fi grupate în trei mari faze, astfel primele trei capitole prezintă contextul și efectele izbucnirii celui de-al doilea război mondial pentru provincie, alături de consecințele campaniei din 1941 asupra sa. În timp ce capitolele IV și V se concentrează asupra activității Guvernământului provinciei Bucovina în ani 1941 – 1943. Ultimele șase capitole ce reprezintă tema tezei noastre de doctorat tratează modul de organizare și implementare a operațiunii 1111 B în sudul provinciei din anul 1944 și implicațiile acesteia pentru destinul ulterior al zonei.

¹ ***, *Rezistența armată în Bucovina, 1944-1950*, cuvânt înainte de prof. Radu Ciuceanu, studiu introductiv de Adrian Brîșcă, Institutul Național pentru Studiarea Totalitarismului, vol. I, București, 1998.

² Pavel Moraru, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941 – 1944)*, vol. I *Administrație. Economie. Societate*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2004, vezi și Cătălin Huțu, *Bucovina: adevăruri trecute sub tăcere*, Iași, Editura Institutului European, 2011.

Capitolul I. Contextul internațional care a condus la pierderile teritoriale din vara anului 1940

Dezvoltate sub auspiciile primului război mondial, în special tratatul de pace de la Versailles, relațiile internaționale din perioada interbelică au fost marcate de două curente politice diametral opuse, pe de o parte politica noilor state apărute de menținere a status-quo-ului, în timp statele învinse susțineau revizuirea tratatelor de pace. În ceea ce privește România, politica externă promovată după semnarea tratatelor de pace și până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial a fost una de consolidare a noului statut teritorial dobândit după Marea Unire din 1918. Astfel, acțiunile guvernului român în arena internațională s-a înscris în rândul noilor state care au promovat o politică de menținere și adâncire a raporturilor diplomatice.

Semnarea unui pact de neagresiune între Wehrmachtul german și Uniunea Sovietică în vara anului 1939 a creat nu doar pentru România, dar și statelor aflate între Marea Neagră și Marea Baltică o situație fără precedent în care poziția politico-militară, dar și status-quo-ul teritorial erau amenințate. Totuși, evoluția evenimentelor din arena internațională au culminat în luna septembrie cu invazia Poloniei de către Germania moment ce marchează debutul unui noi conflict mondial. Decizia Angliei și Franței de a-și îndeplini obligațiile contractate față de Polonia, accentuarea izolării diplomatice a României, situația politico-militară din estul și sud-estul Europei au determinat autoritățile române să adopte un statut de neutralitate juridică. Decizia Consiliului de Coroană din 6 septembrie a fost motivată de președintele Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu, drept singura ce corespundea cu interesele României. Interese, care potrivit lui Gheorghe Tătărăscu, au urmărit menținerea țării în afara conflictelor și amânarea chestiunilor privind status – quo-ului cu vecini săi până la încheierea păcii.

Eșecul suferit de diplomația românească în această perioadă, amintim demersurile diplomatice pentru evitarea extinderii războiului, preîntâmpinarea izolării României, întărirea și consolidarea Înțelegerii Balcanice, căderea aliaților săi tradiționali Anglia și Franța în urma ofensivei germane din vestul Europei au obligat guvernul român să se adapteze noii situații europene. Chiar și în acest context, încercările României de a se apropia de Germania au însemnat pentru țară compromisuri de ordin economic (Pactul Petrol Armament), iar mai târziu teritorial.

Victoriile fulgerătoare obținute de Germania în nordul-vestul Europei, în special capitularea Franței – aliatul tradițional al României, a însemnat pentru statul român o „splendidă izolare” în privința relațiilor internaționale fapt ce a determinat adoptarea unei politici de apropiere față de Germania, singura capabilă, în acel moment, să garanteze integritatea teritorială și independența țării.

Impactul evenimentelor desfășurate în arena internațională aveau să fie resimțite de România începând cu 26 iunie 1940, momentul primirii notei ultimative din partea Uniunii Sovietice. Cedarea fără a opune nici cea mai mică rezistență armată a provinciilor Basarabia și Bucovina de nord, dobândite în anul 1918 s-a resimțit, în primul rând, asemenea unei lovituri morale de către poporul român fapt ce a dus, într-un final, la abdicarea regelui Carol al II-lea în favoarea fiului său, Mihai și investirea generalului Antonescu ca președinte al Consiliului de Miniștri.

Capitolul II. Guvernarea Ion Antonescu în perioada septembrie 1940 – iunie 1941. Măsuri pentru redobândirea provinciilor pierdute în vara anului 1940

Abdicarea regelui Carol al II-lea și investirea generalului Antonescu ca președinte al Consiliului de Miniștri cu puteri depline pentru conducerea statului român a reprezentat un prim pas pentru instaurarea unui nou regim la București, de această dată pe placul Berlinului. Venirea la putere a generalului a produs schimbări atât la nivelul politicii interne, cât și a celei externe. Astfel, obiectivul principal al noul guvern a fost recuperarea teritoriilor românești pierdute fiind continuată decizia de apropiere a României față de Germania cu mențiunea că nici unul din tratatele și înțelegerile încheiate anteriori venirii sale nu erau considerate valabile.

Potrivit celor declarate de Alexandru Constant, România a fost considerată o țară liberă ce avea drept fundament pentru politica sa externă consolidarea și dezvoltarea legăturilor cu Puterile Axei fapt sugerat și de declarația generalului din 21 septembrie 1940, „Față de Axă, v-am spus: noi mergem 100% pînă la moarte alături de Axă. Ori triumfăm cu Axă, ori cădem cu Axă”. Având în vedere decizia de continuare a politicii de apropiere față de Germania și garanțiile oferite de Hitler și Mussolini după semnarea Dictatului de la Viena, putem afirma că aceasta a fost o primă măsură întreprinsă de noul guvern în vederea recuperării provinciilor românești pierdute în vara anului 1940.

Declarația privind alinierea României la politica promovată de către Puterile Axei, intrarea primelor trupe germane pe teritoriul românesc la 10 octombrie, alături de semnarea protocolului privind aranjamentele ce trebuiau întreprinse de cele două țări au reprezentat, de fapt, o confirmare a deciziei guvernului de la București privind apropierea de Germania ce a fost consfințită oficial de semnarea la 23 noiembrie 1940 a protocolului privind aderarea României la Pactul Tripartit. Completat de semnarea, la 4 decembrie, a unei colaborări româno – germane pe o perioadă de 10 ani care a urmărit refacerea economiei românești.

Agitația și abuzurile cauzate de venirea la putere a legionarilor au fost continuate de acapararea unor instituții de stat și crearea unor organizații paramilitare care au urmărit dublarea celor existente în stat. În ciuda somațiilor realizate de Antonescu, nelegiuirile legionarilor au culminat în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940 cu împușcarea la închisoarea Jilava și în posturile de poliție din capitală a peste 70 de foști funcționari și demnitari. Acutizarea conflictului dintre general și legionari avea să atingă noi cote în luna ianuarie a anului 1941 când rebeliunea organizată de legionari se încheie cu înlăturarea de la guvernare și interzicerea sa. Bilanțul total al victimelor ce au căzut în țară în urma rebeliunii din 21 – 23 ianuarie a fost de 813 morți și răniți din rândul armatei, rebelilor și civililor dintre care și mulți evrei.

O consecință majoră a acestei rebeliunii a fost formarea la 27 ianuarie 1941 a unui nou cabinet de către Ion Antonescu, de această dată militar. Decizia privind cooptarea în guvern a militarilor a fost argumentată de general prin lipsa curajului civic al oamenilor care preferau să se limiteze doar la proteste și critici aduse autorităților decât să facă parte din organismele hotărâtoare ale țării. Seria măsurilor întreprinse în această perioadă de către Antonescu pentru restabilirea liniștii în țară se încheie, la 14 februarie, cu promulgarea decretului nr. 314 prin care denumirea de „stat național – legionar” a fost anulată și interzisă orice acțiune politică, indiferent de natura sa, până la apariția unei noi reglementări. Astfel, instalarea unei stări de normalitate în țară după rebeliunea legionarilor a permis noului guvern să-și concentreze atenția asupra măsurilor ce trebuiau realizate pentru redobândirea provinciilor pierdute în urma raptului din vara anului 1940.

Capitolul III. Campania militară din anul 1941 și implicațiile sale pentru Bucovina

Evoluția situației politico-militare în perioada 1939 – 1940 și-au pus amprenta asupra spațiului românesc. Izolarea României, raptul teritorial suferit în vara anului 1940, schimbările produse la nivelul conducerii statului român, alături de reorientarea politici externe a țării spre puterile Axei stau la baza deciziei guvernului Antonescu de a participa la *Operațiunea Barbarossa* din vara anului 1941. Transmis la 22 iunie 1941, ordinul oficial al generalului către soldați români privind începerea războiului a marcat debutul luptei pentru eliberarea nordului Bucovinei și a Basarabiei. Astfel, decizia intrării și participării României la războiul împotriva Uniunii Sovietice a avut un caracter strict defensiv.

Apreciat de generalul Antonescu drept un remarcabil rezultat politic, momentul eliberării Nordului Bucovinei, reprezintă o consecință majoră a campaniei militare demarate la 22 iunie 1941 ce va influența evoluția ulterioară a provinciei. Printre implicațiile majore ale acestei campanii pentru teritoriul bucovinean s-a aflat și regimul legal sub care administrația română și-a desfășurat activitatea pe perioada ostilităților. Cazul regimul aplicat în Bucovina a fost discutat în ședința Consiliului de Miniștri din 8 iulie 1941 când Mihai Antonescu a clarificat situația: „Atâta vreme cât ostilitățile continuă, atâta vreme cât statul român nu a făcut Decret de anexiune a acestor teritorii, (...), ne găsim într-un regim de *occupatio bellica*, iar nu de ocupațiune ca mod de dobândire a teritoriului”. Astfel, până la 4 septembrie 1941, momentul publicării decretului – lege pentru organizarea Basarabiei și Bucovinei, provincia a fost condusă de armata română care a dirijat toate operațiunile și funcțiile pentru pregătirea anexării acestora de către Regat. Comandamentele Militare au fost ajutate la îndeplinirea funcțiilor de conducere de administrația civilă ce îndeplinea, alături de organele de poliției și siguranță, toate atribuțiunile administrative.

Primele măsuri ce trebuiau aplicate de urgență în provinciile eliberate au fost discutate înainte de începerea campaniei din 22 iunie când fiecare ministru a fost chemat să prezinte propuneri viabile pentru viitorul regim ce urma a fi instituit. Astfel, reinstaurarea administrației române, mai exact organizarea și punerea în funcțiune a Guvernământului provinciei Bucovina s-a realizat în două faze: una preliminară, în care s-a urmărit soluționarea problemelor din teritoriu care să permită reintroducerea ordinii publice, iar cea de a doua desfășurarea fără incidente a activității militare. Toate operațiunile și funcțiile fiind îndrumate de armată.

Măsurile luate de autoritățile de la București înainte de începerea campaniei militare, în opinia noastră s-au dovedit a fi alocuri nerealistice și neadecvate situației existente în provincie. Importanța instituirii unei ordini în procesul de administrare a celor două provincii, dar și a populației locale, un impus implementarea de către guvernul român unor dispoziții urgente care să stea la baza noului regim de conducere: instituirea regimului de frontieră și izolarea zonelor; eliminarea elementelor nesigure și provocatoare, în special comuniști și bolșevici; realizarea unui recensământ provizoriu privind proprietățile și proprietarii din zonă; retragerea rublelor din comerț; restabilirea liniilor de comunicații; ținerea sub control a acțiunilor întreprinse de minoritățile locale împotriva autorităților române; reorganizarea vieții economice.

Impactul produs de pătrunderea armatei române asupra populației civile și administrației locale a fost resimțit nu doar în primele luni de guvernare, ci pe întreaga perioadă cât aceasta s-a aflat sub administrație română.

Capitolul IV. Reinstaurarea administrației române în Bucovina. Primele măsuri

Impactul produs de decizia României de a participa la *Operațiunea Barbarossa*, alături de Germania, a fost resimțit nu doar de țară, dar și de provinciile eliberate. În cazul Bucovinei, eliberarea de către trupele româno-germane a însemnat instituirea inițială unui regim de *ocupatio bellica* până la apariția unei acte care să reglementeze modul de funcționare și organizare al teritoriului. Apariția la 4 septembrie 1941 a decretului – lege nr. 790 privind organizarea definitivă a Basarabiei și Bucovinei de nord a însemnat încheierea primei faze și debutul celei de a doua, consacrată „așezării statornice a noilor principii de conducere și administrație”, refacerii instituțiilor.

Amprenta lăsată de regimul sovietic în perioada iulie 1940 – iunie 1941 asupra teritoriului a făcut ca autoritățile în primele luni de la reinstaurare să se ocupe nu numai de organizarea unui cadru legal de funcționare a Guvernământului Bucovinei, dar și de reorganizarea acesteia din punct de vedere economic, social, politic și administrativ. Bazată pe descentralizarea administrativă, autonomia inițiativei locale, coordonarea funcțională, libertatea de acțiune a funcționarilor publici, noua administrație stabilită la Cernăuți a fost considerată de București un experiment izolat care în cazul unei reușite urma a fi implementat în restul Regatului.

Modul de organizare și funcționare stabilit în toamna anului 1941 în Bucovina după reinstaurarea administrației române și-a pus amprenta asupra evoluției ulterioare a provinciei. Stabilirea unui cadru legislativ de organizare împreună cu reorganizarea provinciei au reprezentat baza modului în care provincia urma să evolueze în anii următori. Totuși, unele ordine aplicate în provincie de către autoritățile de la București au fost, în opinia noastră, neadecvate realităților locale. Unele au creat confuzii în rândul funcționarilor, în timp ce altele au permis acestora să facă exces de zel sau, în unele cazuri, abuzuri de puterea lor.

Perioada administrației române în Bucovina sub regimul Antonescu a fost una caracterizată nu doar de progres, ci și de un puternic curent antisemit care a stat la baza unor măsuri luate împotriva evreilor din provincie, precum internarea în ghetouri, deportarea în Transnistria, trecerea bunurilor în proprietatea statului, purtarea unor semne distincte ș.a.

Capitolul V. Activitatea Guvernământului Bucovinei în perioada 1941 – 1943

Revenită oficial sub administrație română la 4 septembrie 1941, Bucovina a cunoscut în primele luni de guvernare o reorganizare completă. Măsurile implementate imediat după apariția Decretului – Lege nr. 790 au avut drept principal scop trasarea principalelor directive necesare dezvoltării ulterioare. Măsurile administrative, precum trasarea și delimitarea noilor zone de frontieră; organizarea apărării pasive, întâi a instituțiilor, și mai apoi a populației civile; instruirea contingentelor bucovinene din 1940 - 1941, educarea militară a tinerilor și premilitarilor; reorganizarea Cabinetului Civilo-Militar pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria; reîmpărțirea administrativă a Bucovinei; extinderea poștei, telegrafului și telefoanelor etc., și-au pus amprenta asupra evoluției ulterioare a provinciei. Pentru a se asigura că totul decurge în perfectă ordine, mareșalul Antonescu alături de alți funcționari au realizat periodic inspecții în teritoriu.

Odată stabilite autoritățile au urmărit evoluția nu doar a aparatului administrativ, dar și a funcționarilor săi. Documentele consemnează nu doar dificultățile financiare întâmpinate de funcționarii statului datorită salariului mic, dar și „lipsa de conștiințiozitate și de inițiativă” a preoților și învățătorilor ce se preocupau „mai mult de interesele personale decât de luminarea poporului”. Deși puțini la număr funcționari particulari din zonă au fost singuri care au manifestat împotriva statului.

În perioada 1941 – 1943 în rândul preocupărilor avute de administrația română la Cernăuți s-au numărat și cele sociale, în cadrul cărora statul a urmărit îmbunătățirea modului de viață nu doar al românilor, ci și al minorităților existente în provincie. Dorința guvernului central de a fi la curent cu starea de spirit a populației din zonă s-a concretizat în numeroase dări de seamă, note informative și studii realizate de Inspectoratul Regional de Poliție și de Inspectoratul de Jandarmi Cernăuți. Actele întocmite relevă, în unele cazuri, consecințele măsurilor luate de autorități, acesta fiind și cazul acțiunii de românizare. Aplicare ordonanțelor aflate în vigoare încă din 1940 în Regat, în special operațiunea de românizare și măsurile luate împotriva evreilor, a produs nemulțumiri în rândurile minorităților. Totuși, principalul obiectiv social al guvernului a fost ridicarea nivelului de trai și de educație a populației din teritoriu. Concomitent s-a urmărit reactivarea economiei bucovinene prin diferite modalități. Astfel, o atenție deosebită a fost acordată vieții economice și sociale din provincie care pe parcursul anilor 1941 – 1943 au solicitat numeroase intervenții din partea administrației de la Cernăuți, precum acordarea de credite, arendarea bunurilor statului ș.a., pentru a stimula reactivarea vieții economice, rezultate vizibile abia din anul 1942.

În opinia noastră, activitatea guvernului Bucovinei în anii 1941 - 1943 deși nu a fost una lipsită de greutate, a fost una adaptată la realitățile locale atât ale instituțiilor, cât și ale oamenilor.

Capitolul VI. Evoluția situației pe frontul de răsărit după campania militară din anul 1941

Campania militară declanșată la 22 iunie 1941 prin celebrul ordin „Ostași, vă ordon: treceți Prutul!” al generalului Antonescu pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord s-a încheiat cu atingerea Nistrului de către trupele române și germane la 26 iulie. Buna desfășurare a operațiilor militare, importanța victoriilor obținute de soldații români în cadrul campaniei au fost doar câteva din motivele pentru care Hitler la 27 iulie a solicitat generalului Antonescu continuarea acțiunilor militare și dincolo de Nistru. În continuarea aceleiași scrisori, Führerul i-a dat de înțeles conducătorului român că ar fi posibilă o rediscutare a Dictatului de la Viena. În acest context, generalul Antonescu a răspuns afirmativ, la 31 iulie, solicitării lui Adolf Hitler de a continua războiul dincolo de Nistru. Astfel, revenirea provinciilor pierdute la România nu a însemnat sfârșitul participării armatei române pe frontul de est, ci debutul operațiunilor desfășurate de soldații români în cel de-al doilea război mondial.

Continuarea participării la război a avut consecințe atât pe plan intern, decizia fiind contestată de către diferite personalități politice, cât și extern, mai exact asupra relațiilor externe ale României. Astfel, țara s-a aflat în stare de război cu: Marea Britanie, Canada și Noua Zeelandă, Australia și a întrerupt relațiile diplomatice cu alte 15 state în primele luni ale participării la campania din Est.

Răspunsul afirmativ privind angajarea forțelor militare române în amplele campanii militare desfășurate dincolo de Nistru (bătălia de la Odessa, campania din Crimeea) s-a soldat cu pierderi uriașe nu doar umane, dar și materiale în rândul armatei române. Cele două luni de lupte duse împotriva unui inamic bine înzestrat material și hotărât să reziste au „costat” armata română 17.729 de morți, 63.345 de răniți și 11.471 de dispăruți. În ciuda prețului plătit de România, înfrângerea sovieticilor la Odessa a dus la consolidarea siguranței zonei petrolifere române și a permis eliminarea posibilităților de acțiune ale inamicului în spatele flancului drept al trupelor germane și române ce acționau în zona Mării Azov și Crimeea.

Victoriile obținute de Germania în prima jumătate a anului 1942 au creat condițiile necesare lansării la 28 iunie a unei noi ofensive a Grupului de armate „Sud”, sub comanda feldmareșalului Fedor von Bock, pe direcția Kursk – Voronej – Harkov – Stalingrad, Taganrog – Rostov – Caucaz, cunoscută sub numele de *Operațiunea Blau*. Declanșarea la 19-20 noiembrie 1942 a ofensivei sovietice s-a soldat cu pătrunderea liniilor germane din stepele de la nord și sud de Stalingrad și cu încercuirea la 22 noiembrie a 22 de unități cu un efectiv de peste 200.000 de militari. Temperaturile scăzute, lipsa proviziilor, situația materială, dar și moralul scăzut al soldaților a dus la capitularea până la 2 februarie 1943 a ultimelor unități germane. Astfel, „duelul dictatorilor” pentru Stalingrad s-a încheiat cu victoria Uniunii Sovietice.

Succesul cunoscut de operațiunile germane pe frontul de est până în anul 1942 aveau să cunoască o „cotitură” în februarie 1943 la Stalingrad când mitul invincibilității germane a fost spulberat de victoria Armatei Roșii. Pierderile suferite de trupele române angajate în perioada 15 noiembrie 1942 – 15 martie 1943, în operațiunile desfășurate în Cotul Donului, Stalingrad, Stepa Calmucă și Caucaz au fost de 149.571 militari din care 16.566 morți și 98.692 dispăruți. Incontestabil cifrele ce revin trupelor germane relevă pagubele imense umane suferite de Germania, la care pot fi adăugate cele materiale și tehnică de luptă. Având în vedere aceste aspecte, putem afirma că impactul produs de campania din est, în special bătălia de la Stalingrad, atât asupra României, cât și a întregii Europe aveau să se resimtă începând cu cea de a doua jumătate a anului 1943 când perspectiva înfrângerii Germaniei naziste a devenit o realitate.

Capitolul VII. Operațiunea 1111 B

Sfârșitul campaniei germane din 1942 și capitularea Armatei a 6-a au schimbat radical cursul războiului nu numai în răsărit, ci pe toate fronturile. Victoria obținută la Stalingrad de ofensiva sovietică ce a continuat cu bătălia de pe Kuban și Donul Inferior în primăvara anului 1943, a dus la eliberarea unei suprafețe de aproximativ 500.000 km² și împingerea liniei frontului pe o adâncime de 600-700 km. Acestea alături de succesele obținute de aliați Uniunii Sovietice pe teatrele de operații militare din Africa de Nord și Oceanul Pacific au marcat începutul unei coticurii în desfășurarea celui de-al doilea război mondial.

Schimbările produse pe frontul de răsărit în prima jumătate a anului 1943 s-au soldat nu doar cu împingerea trupelor germane, dar și cu apariția pericolului ocupării României de către soldații sovietici ce se aflau în ofensivă pe toată lungimea frontului de est. Acestea alături de maniera în care populația civilă și administrația română din Bucovina de Nord și Basarabia au reacționat în vara anului 1940, alături de apropierea frontului de granițele României au stat la baza deciziei mareșalului de a ordona în toamna anului 1943 elaborarea unui plan de evacuare pentru provinciile românești aflate în pericol – Transnistria, Basarabia, Bucovina și Moldova. Un plan pentru care chiar Antonescu menționa „trebuie să pregătim totul pentru cazul cel mai rău”. În acest context, la 10 noiembrie 1943 colonelul Gh. V. Mosiu a fost însărcinat cu organizarea, supravegherea, îndrumarea și coordonarea operațiunilor pentru pregătirea și execuția evacuărilor necesare din provinciile vizate, dar și cu plasarea lor în interiorul țării. Paralel cu lucrările realizate de col. Mosiu pentru M. St. Major, anumiți ofițeri din cadrul Cabinetului Militar al mareșalului au avut drept atribuție adunarea datelor necesare realizării documentelor privind personalul administrativ al statului din aceste provincii.

Primele documente cu privire la evacuarea personalului administrativ, a bunurilor și populației civile din Transnistria, Basarabia, Bucovina și Moldova au fost elaborate la sfârșitul lunii noiembrie 1943. Actele care făceau referire la aceste planuri au fost codificate sub denumirea de „Operațiunea 1111”, și anume: „Operațiunea 1111 A” – pentru Transnistria și Basarabia, „Operațiunea 1111 B” – pentru Bucovina, iar „Operațiunea 1111 M” – pentru Moldova.

În urma unei cereri a guvernatorilor provinciilor privind crearea unui fond special pentru executarea operațiunilor de evacuare în ianuarie 1944, Ministerul de Finanțe a pus la dispoziția Guvernămintelor și departamentelor locale un fond de 7.014.966.026 lei pentru operațiunea 1111 B și M din care 505.000.000 lei pentru Guvernământul Bucovinei, 860.000.000 lei pentru cel al Basarabiei, iar restul Ministerului de Război, departamentelor civile și instituțiilor autonome.

Conform documentelor, operațiunea 1111 B se realiza pe baza următoarele principii: se evacua din Bucovina și se transportau în interiorul țării tot ce era legat de pregătirea materială a armatei și „viața materială a țării”; era în interesul neamului să nu se golească aceste teritorii de populația existentă, excepție fiind elementele armatei și cazurile speciale; operațiunea trebuia pregătită în cele mai mici detalii pentru a putea fi executată în perfectă ordine „fără a perturba eventualele operațiuni militare”; toate lucrările ce urmau a fi pregătite sub formă de ipoteză purtau indicativul „Operațiunea 1111”.

Vestea unei posibile evacuări s-a răspândit fulgerător în rândurile locuitorilor fiind mult amplificată de amintirile exodului din vara anului 1940. Panica cauzată, dar și maniera în care populația civilă din Bucovina a reacționat au fost explicate de guvernatorul Dragalina la 27 ianuarie 1944, astfel: „panica a intrat în sângele bucovinenilor și a devenit un fenomen subiectiv. Anul acesta a fost în Bucovina de patru ori panică: odată la căderea Kiew-ului, a doua oară la căderea Berdiansk-ului, a treia oară când a căzut Berdicev-ul și a patra oară când rușii au ajuns la Bug. De fiecare dată, bucovinenii puneau centimetrul pe hartă și făceau

socoteală câți kilometri mai sunt din locul unde a ajuns frontul și până la ei”. Totuși, această stare de spirit a locuitorilor a fost cauzată și de moralul scăzut al autorităților de la București care s-a transmis, asemenea unui domino, omului de rând fapt confirmat și de mareșal.

Apropierea frontului de Bucovina și amenințarea iminentă a bolșevismului a dus la apariția unei stări generale de panică în rândul populației civile românești, totuși în fața pericolului evacuării minoritățile din provincie au reacționat într-o manieră aparte.

Alocarea unui buget, delimitarea zonelor vizate, stabilirea criteriilor de selecție, împărțirea în faze în funcție de importanța lor au fost doar câteva din sarcinile pe care grupul a trebuit să le îndeplinească în perioada noiembrie 1943 – ianuarie 1944. Având în vedere aceste aspecte, putem afirma că organizarea operațiunii 1111 B a fost o consecință majoră a schimbărilor produse pe front în anii 1942-1943.

Capitolul VIII. Evacuarea instituțiilor, funcționarilor și familiilor acestora

Evoluția evenimentelor de pe front în vara anului 1943 și hotărârea mareșalului Ion Antonescu de a începe pregătirile în eventualitatea unei evacuări au dus la întocmirea în perioada decembrie 1943 – ianuarie 1944 a primelor planuri din cadrul operațiunii 1111 B. În rândurile documentelor realizate de autoritățile române se află și *Instrucțiunea specială nr.3* din 6 ianuarie 1944, devenită un punct de reper în organizarea operațiunilor privind evacuarea provinciei Bucovina. Potrivit acestui act, administrația română din zonă trebuia să se evacueze în interiorul țării conform unei scheme realizate de autoritățile de la București. Pentru faza a II-a au fost prevăzute evacuarea instituțiilor de stat și particulare cu caracter: financiar, administrativ (arhivă și bagaje), cultural, alături de spitalele și policlinicele care nu aparțineau Ministerului Sănătății. În timp ce faza a III-a a fost dedicată evacuării permanentele din cadrul instituțiilor de stat cu caracter administrativ și populația civilă.

În rândul atribuțiilor ce reveneau administrației române în eventualitatea unei evacuări s-a încadrat și dispersarea în interiorul țării a funcționarilor și familiilor acestora în faza a II-a a operațiunii. Instrucțiunile privind deplasarea acestora în interiorul țării s-au realizat până la cele mai mici detalii, astfel fiecare funcționar trebuia să știe cu ce mijloace se evacuează (C.F.R., hipo) și localitatea de destinație. Funcționari prevăzuți pentru evacuare din provincie trebuiau îndrumați în localitățile din sudul și vestul țării cu posturi libere pentru a-și continua activitatea conform pregătirii profesionale. O problemă deosebită în ceea ce privește evacuarea personalului administrativ a reprezentat-o crearea unui vid de putere în momentul plecării acestora, în plus autoritățile susțineau era „în interesul neamului românesc să nu se golească aceste teritorii de populația existentă, exceptând elementele armatei.

Evoluția evenimentelor pe frontul de răsărit, în special operațiunile militare desfășurate de Armata Roșie în perioada 24 ianuarie – 29 februarie s-au soldat cu stabilirea pe aliniamentul sud Rovno- Korsun – Sevchenko – Herson – Marea Neagră a frontului. Drept urmare, la 10 martie 1944 M.A.I. a transmis Guvernămintelor provinciilor Basarabia și Bucovina telegrama cifrată. nr. 5276 prin care s-a dispus că „evacuarea poate începe imediat”. Ordinul primit a permis aplicarea planului doar pentru zona „Cantemir”, cu excepția județului Câmpulung.

Primirea ordinului de evacuare a însemnat plecarea atât a instituțiilor, cât și a funcționarilor săi din teritoriul bucovinean în interiorul țării. Ajunse la destinația, instituțiile din Bucovina trebuiau să-și reia activitatea. Acestea au primit din partea primăriilor locale sau a altor instituții camere în care să-și poată îndeplini sarcinile de lucru. Primele acțiuni întreprinse de autorități au fost realizarea gestiunii pentru anul 1943-1944 și a situației bunurilor și funcționarilor evacuați necesară pentru obținerea unei imagini de ansamblu după părăsirea Bucovinei de guvern.

Greutățile întâmpinate în realizarea planurilor de evacuare, inspecțiile în teritoriu, evacuarea timpurie, peripețiile întâmpinate până la destinație, desfășurarea activității guvernului Bucovinei în evacuare au fost aspecte ce au caracterizat administrația română în anul 1944. Având în vedere aceste aspecte, putem afirma că în ciuda instrucțiunilor, măsurilor și inspecțiilor realizate de guvern în județele bucovinene pentru stabilirea până în cele mai mici detalii a operațiunii 1111 B, reacția oamenilor nu a fost luată în calcul fapt ce a influențat modul de desfășurare al evacuării.

Capitolul IX. Evacuarea industriei, premilitarilor și a unităților militare

Planurile realizate de autoritățile române pentru Bucovina au vizat nu doar instituțiile statului din teritoriu alături de funcționarii săi, dar și bunurile industriale de valoare, premilitari și a unitățile militare. Modul de organizare al industriei a fost stabilit în linii mari de către mareșalul Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri din 16 noiembrie 1943, astfel fabricile de „care (...) avem supraabundență, și deci nu mai trebuie să ne încurcăm cu aducerea de noi fabrici”. În completarea acestor principii a venit *Instrucțiunea specială nr. 3* din 6 ianuarie 1944 care prevedea evacuarea în faza a II-a a operațiunii 1111 B a depozitelor de bunuri alimentare, cereale, furaje, carburanți, echipamente de manufactură și coloniale.

La 15 februarie 1944 a fost transmisă administrației locale *Instrucțiunea specială nr. 4* ce stipula că trebuiau să se evacueze, în ordinea de urgență stabilită, doar industriile selectate de Ministerul Înzestrării Armatei și de cel al Economiei Naționale. Indicațiile prevedeau: evacuarea din timp a materialelor finite din fabrici (textile, spiritul, tutunul etc.), precum și a depozitele mari; păstrarea unui strict necesar pentru populație; evacuarea cerealelor, zahărului, uleiului, fasolei și semințelor de floarea soarelui fiind lăsat doar necesarul până la o nouă recoltă; cartofii nu se evacua; evacuarea vietăților (animalele), uleiurile procesate și grăsimile de orice fel, „semințele oleaginoase”. De asemenea, industriile admise pentru evacuare se puteau deplasau în interiorul țării cu specialiști lor pe baza unor foi de strămutare.

Situația privind urmările evacuării Basarabiei, Bucovine și Moldovei au fost transmise Președinției Consiliului de Miniștri la 4 mai 1944 de către Ministrul de Finanțe. Având la bază populația agricolă din anul 1942/1943, pierderile economiei agricole au fost estimate la 48,81% în medie, în timp ce cea a suprafețelor însămânțate cu 49,06%, adică peste 50% pentru producțiile de cartofi, orz, secară, floarea soarelui și cânepă. Pentru domeniul industrial unde cele trei provincii participau la totalul producției industriale cu 14,08% au fost estimate pierderi mari în ramurile industriei alimentare, lemnului, textile și hârtiei.

Potrivit instrucțiunilor primite de administrația locală, erau considerați premilitari contingentele anilor 1942, 1943, 1944, 1945 și 1946 din Bucovina și Basarabia. Statul a considerat necesară evacuarea nu doar a premilitarilor, dar și a tinerilor cu vârste cuprinse între 16 și 20 de ani. Adunați pe județe, aceștia urmau a fi dirijați în marș spre prima destinație. Astfel, premilitarii din județele Cernăuți, Hotin, Storojineț, Rădăuți, Suceava, Dorohoi și Botoșani trebuiau îndrumați în zona Buhuși, Târgu Trotuși, Frumoasa pe Taslău. Fiecare tânăr avea obligația de a-și lua cea mai bună îmbrăcăminte de iarnă, haine de schimb, „săpun cât de mult”, veselă personală care să nu depășească 20 de kg și să poată încăpea într-o „raniță” (rucsac). De asemenea, premilitarii trebuiau să aibă asupra lor hrană pentru 12 zile.

Mobilizarea soldaților români din iunie 1941 a fost resimțită și în anul 1944 când unitățile militare staționate în zonă, alături de premilitari au primit din partea guvernului central ordin de evacuare. Având în vedere aceste aspecte, putem afirma că modul de organizare al evacuării bunurilor materiale și întreprinderilor, alături de cea a unităților militare și premilitarilor din Bucovina a fost teoretic bine alcătuit, însă practic au existat neconcordanțe cu realitățile din teritoriu, precum decizia întreruperii furnizării cu materii prime ce a afectat și determinat fabricile de interes militar din zonă să ceară evacuarea în țară.

Capitolul X. Evacuarea populației civile

Planurile alcătuite și transmise de „grupul colonelului Mosiu” privind organizarea operațiunii 1111 B prevedeau evacuarea populației civile care din cauza sentimentelor patriotice ar puteau suferi în timpul unei ocupații rusești. La 26 ianuarie 1944, mareșalul Antonescu a decis ca provinciile românești amenințate de evoluția frontului „să nu fie golite de elemente românești pentru ca nu cumva în acest fel situația noastră etnică și poziția noastră politică să nu fie slăbită”. Astfel, planurile realizate pentru Basarabia și Bucovina nu au vizat evacuarea masivă a elementelor românești, ci doar a persoanelor tinere sau compromise și a unităților militare din zonă fapt susținut de încadrarea evacuării în faza a III-a după retragerea permanențelor instituțiilor administrative.

Vestea unei posibile evacuări s-a răspândit în rândul populației, mult amplificată însă de amintirile exodului din vara anului 1940. Panica a fost cauzată atât de informațiile primite de la rudele de pe front, cât și de trimiterea bagajelor și bunurilor de valoare în interiorul țării ale unor funcționarii. Totuși, intenția guvernului de a nu goli de populație Bucovina a fost considerată de locuitori aceștia drept un sacrificiu fără folos, context în care oameni au declarat că preferă să fie împușcați de soldații români decât să rămână pradă hoardelor rusești și organelor N.K.V.D-ului bolșevic.

Destinație pentru populația evacuată din sudul Bucovinei au fost stabilite următoarele județe:

- a. Populația județului Câmpulung se evacua în județul Gorj;
- b. Populația județului Rădăuți se evacua în județul Mehedinți;
- c. Populația județului Suceava se evacua în județul Mehedinți.

Traseul stabilit pentru populația evacuată din Suceava, cunoscută în documente sub numele de *itinerariul galben*, a fost itinerariu Suceava – Fălticeni - Târgu Neamț – Roznov - Târgu Trotuș – Păunești – Odobești – Cotești - Râmnicul Sărat – Vișcani - Gara Făurei – Cilibia – Pogoanele – Urziceni – Adâncata – Fierbinți - Lipia, Tâncăbești – Periș – Bilciurești – Dobra – Titu - Corbii Mari.

Victoriile obținute de sovietici în această perioadă s-au soldat cu declanșarea ofensivei în Ucraina la începutul lunii martie, astfel Frontul 1 ucrainean trecea la aplicarea operațiunii „Proskurov – Cernăuți” (4 martie). Frontul 2 ucrainean la 5 martie a aplicat operația „Uman-Botoșani”, iar Frontul 3 ucrainean cel „Bereznogovoe – Snighirevka” (6 martie). În acest context, la 9 martie 1944 Ministerul de Interne a trimis Guvernământului Bucovinei telegrama cifrată nr. 5276 prin care s-a dispus că „evacuarea poate începe imediat”.

Puși în fața faptului unii funcționari din administrația română au preferat să-și evacueze bunurile și familia în interiorul țării fără a mai respecta ordinele guvernului. Astfel, locuitori din anumite comune și orașe din sudul provinciei au fost evacuați de soldații Armatei Roșii sub amenințarea armelor. Conștienți de soarta ce-i aștepta sub ocupația sovietică familii întregi aleg să nu execute ordinul de retragere dat de trupele sovietice sau, după caz, de autoritățile române. Aceștia au preferat să se refugieze în pădurile Bucovinei decât să plece în locuri necunoscute. Având în vedere aceste aspecte, putem afirma că pătrunderea trupelor sovietice în zonă a dus nu doar la implementarea parțială a planurilor de evacuare a populației de către administrația locală, dar și la apariția unei mișcări de rezistență în rândul localnicilor față de regimul sovietic.

Capitolul XI. Destinul Bucovinei după 23 august 1944

Înrăutățirea situației României și atitudinea intransigentă a mareșalului Antonescu au dus la formarea, în perioada aprilie – august 1944, unei alianțe politice a celor care susțineau ieșirea României din război și alăturarea acesteia la coaliția Națiunilor Unite. În acest context, membrii P.N.Ț. și P.N.L. au acceptat colaborarea cu Partidul Comunist din România și P.S.D. în vederea răsturnării dictaturii lui Ion Antonescu. Astfel, la 20 iunie 1944 a luat ființă Blocul Național Democratic care a urmărit încheierea unui armistițiu cu Națiunile Unite, ieșirea României din Axă, instaurarea unui regim democratic și realizarea păcii în concordanță cu interesele statului și ale poporului român.

Declanșarea ofensivei sovietice din zona Iași – Chișinău la 20 august, alături de evoluția internă a țării au dus la precipitarea evenimentelor și la concretizarea unui plan din partea B.N.D. privind răsturnarea guvernului Antonescu. Schimbarea regimului de conducere a statului din luna august și-a pus amprenta și asupra destinului provinciilor Basarabia și Bucovina. Astfel, la 6 septembrie 1944 prin decretul lege nr. 449 au fost desființate Guvernările Basarabiei și Bucovina. Legea prevedea abrogarea decretului nr. 790 din 4 septembrie 1941 privind organizarea teritoriilor cu toate modificările sale ulterioare, iar bunurile care au aparținut, sub orice titlu, administrațiilor acestora trebuiau atribuite prin jurnal al Consiliului de Miniștri ministerelor sau unităților administrative locale.

Semnarea Convenției de armistițiu între guvernul român și cel al Națiunilor Unite la 12 septembrie 1944 au permis revenirea, la 17 septembrie, populației civile și a administrației în zonele evacuate. Dacă în anul 1941 guvernul român a urmărit înlăturarea din administrația provinciei Bucovina a personalului administrativ care a colaborat cu ocupația sovietic, în toamna anului 1944 funcționarii statului au fost supuși unei „purificări” de această dată vizați au fost cei care au fost numiți, încadrați sau angajați în perioada 1938 – august 1944. Acțiunea s-a bazat pe decretul nr. 486 din 8 octombrie 1944.

Conform ordinelor transmise, odată ajunși în localitățile natale populația civilă trebuia să se prezinte în termen de 24 de ore la biroul Siguranței de pe lângă primărie pentru a-și viza actele de identitate. Măsura privind vizarea actelor a reprezentat, în opinia noastră, o modalitate de a identifica persoanele care în perioada 1940-1941 au locuit în Bucovina de Nord și Basarabia, considerați după semnarea armistițiului cetățeni sovietici ce trebuiau să se întoarcă „de bună voie sau cu sila”.

Desființarea Guvernământului Bucovinei la 6 septembrie, cedarea nordului regiunii, implicarea trupelor sovietice în deciziile administrației locale au fost doar câteva aspecte cu care s-au confruntat populația și autoritățile la reîntoarcere. Impactul economic și administrativ al operațiunii 1111 B a fost resimțit în sudul Bucovinei nu doar de funcționarii, ci și de populația civilă. În ciuda situației dramatice, și anume: abuzurilor săvârșite de Comandamentul sovietic, lipsa alimentelor de bază și îmbrăcămintei, subminarea administrației române, epidemiile de tifos, casele jefuite și arse din temelii căreia au trebuit să-i facă față, oameni au sperat reîntoarcerea, pe cât posibil în acele condiții, la normalitate. Având în vedere aceste aspecte, putem afirma că acțiunile administrației române din anul 1944 în Bucovina au avut consecințe nu doar asupra destinului provinciei (cedarea părți de nord U.R.S.S.-ului), dar și a vieții locuitorilor bucovineni care știau ce înseamnă un război, o evacuare, dar și un regim sovietic încă din vara anului 1940.

Concluzii

Lansarea campaniei militare a Wehrmachtului german de la 1 septembrie 1939 împotriva Poloniei avea să produsă schimbări majore pe scena politică și teritorială a Europei. Succesul răsunător al campaniilor lui Hitler și înfrângerea aliaților tradiționali ai României, au determinat guvernul român să se adapteze noi situații geopolitice create fără a compromite însă obligațiile internaționale asumate prin tratate sau pacte cu diferite state europene. Acțiunile realizate pe plan intern și extern de regimul politic al regelui Carol al II-lea, amintim declararea neutralității României, numirea lui C. Argentoianu, reorientarea către Germania, semnarea Pactului Petrol Armament, s-au soldat, după capitularea Franței, cu acceptarea notelor ultimative din 25 – 26 iunie 1940 ale Uniunii Sovietice privind cedarea Basarabiei și nordului Bucovinei.

Pierderile teritoriale au fost resimțite, în primul rând, ca o lovitură morală ce a condus la adâncirea crizei regimului politic al Regelui Carol al II-lea și, în cele din urmă, la abdicarea acestuia în favoarea fiului său Mihai și investirea generalului Ion Antonescu ca președinte al Consiliului de Miniștri, cu puteri depline pentru conducerea statului român. Principalul obiectiv al guvernării Antonescu a fost recuperarea teritoriilor românești pierdute, ceea ce a făcut ca în perioada următoare politica externă a României să fie orientată spre puterile Axei, culminând cu participarea trupelor române la operațiunile de pe teritoriul Rusiei din anul 1941.

Investirea sa ca președinte al Consiliului de Miniștri a însemnat intrarea în conducerea țării a legionarilor. Lupta dusă de Mișcarea Legionară și Antonescu pentru acapararea puterii s-a încheiat cu instaurarea unei dictaturi militare în ianuarie 1941. Reinstaurarea ordinii în spațiul public a permis concentrarea atenției generalului asupra îndeplinirii principalelor obiective ale politici asumate în toamna anului 1941 – recuperarea provinciilor românești pierdute. Seria măsurilor întreprinse în perioada septembrie 1940 – iunie 1941 a culminat cu decizia regimului antonescian de a angaja România în campania împotriva U.R.S.S.

Decizia participării, alături de Hitler, la războiul din est împotriva Uniunii Sovietice s-a concretizat cu participarea trupelor române la *Operațiunea Barbarossa*, prin ordinul oficial transmis de generalul Antonescu la 22 iunie 1941, moment ce a marcat debutul luptei pentru recuperarea provinciilor românești pierdute în iunie 1940. Campania militară dusă pentru eliberarea nordului Bucovinei de trupele româno – germane a reprezentat un punct de cotitură în atât în participarea României la cel de-al doilea război mondial, cât și la evoluția ulterioară a provinciilor recuperate.

Revenirea în zona de nord a Bucovinei a administrației a însemnat reorganizarea acesteia conform legislației românești, dar și a noilor frontiere. Detalii privind organizarea și funcționarea Basarabiei și Bucovinei, discutate înainte de declanșarea campaniei militare, au apărut la 4 septembrie 1941 în decretul – lege nr. 790. Modul de administrare și funcționare hotărât după reinstaurarea autorităților și-a pus amprenta asupra evoluției ulterioare a provinciei. Activitatea desfășurată de autoritățile române de la București și Guvernământul Bucovina în perioada 1941 – 1943 avizat realizarea inițială a unui inventar atât uman, cât și material necesar estimării impactului produs de sistemul sovietic în provincie. Trasarea zonelor de graniță, organizarea apărării pasive, organizarea Cabinetului Civilo-Militar pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria, operațiunea de românizare, politica antisemită a regimului, reactivarea economiei au fost doar câteva din măsurile introduse în această perioadă în provincie.

Considerată de regimul antonescian un experiment izolat care, în cazul, unui succes urma a fi implementat în restul țării. Totuși, unele ordine aplicate în provincie de către guvernul de la București au fost, în opinia noastră, neadecvate realităților locale, astfel unele au creat confuzii în rândul funcționarilor, în timp ce altele au permis acestora să facă exces de zel sau,

în unele situații, abuzuri de puterea lor. Astfel, activitatea Guvernământului Bucovinei în ani 1941 – 1943 deși nu a fost lipsită de greutate, a fost una adaptată la realitățile locale ale instituțiilor, cât și ale oamenilor.

Decizia mareșalului de a angaja trupele române în campaniile desfășurate de Germania dincolo de Nistru, amplu criticată în acele timpuri, s-a soldat cu participarea în ani 1941 – 1943 la bătăliile ce aveau să decidă soarta războiului. Cotitura produsă de victoria sovieticilor la Stalingrad s-a soldat nu doar cu împingerea într-un ritm alert a frontului, dar și cu apariția pericolului ocupării României de către bolșevici. Aceasta alături de evenimentele din vara anului 1941 au permis mareșalului să dispună în iunie 1943 alcătuirea unui plan de evacuare, inițial pentru Transnistria. Evoluția teatrelor de operațiuni militare din perioada următoare au dus la extinderea planului de evacuare și asupra provinciilor Basarabia și Bucovina. Înființat în noiembrie 1943 pe lângă Marele Stat Major, „grupul colonelului Mosiu” a primit misiunea de a coordona, supraveghea și îndruma planurile privind organizarea unei eventuale evacuări. Acordarea unui buget, împărțirea pe faze a operațiunii în funcție de importanța lor, realizarea planurilor de evacuare pentru instituțiile statului în funcție de caracterul lor, trierea arhivelor, bunurilor materiale și industriale din provincie, stabilirea traseelor și destinației, alcătuirea situațiilor privind numărul populației civile ce trebuia evacuată ș.a. au fost doar câteva din acțiunile întreprinse de administrația română în anul 1944 în vederea realizării operațiunii 1111 B. Intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României, transmiterea tardivă a ordinului de începere a evacuării a avut drept consecință instalarea panicii și îndeplinirea parțială a instrucțiunilor. Implicațiile realizării unui operațiuni de asemenea anvergură și instalarea comandamentelor sovietice în județele din sudul Bucovinei au fost resimțite de locuitori și autoritățile locale în toamna anului 1944 când li s-a permis reîntoarcerea acasă.

În concluzie, implicațiile celui de-al doilea război mondial alături de acțiunile administrației române în sudul provinciei Bucovina din anul 1944 au avut consecințe majore asupra destinului provinciei și populației care știau ce înseamnă un război, o evacuare. Dar și un regim sovietic încă din vara anului 1940.

Influența evenimentelor de pe scena politică internațională au fost resimțite de provinciile românești, Bucovina și Basarabia, de-a lungul celui de-al doilea război mondial. Asemenea unui joc de șah, pierderea inițială în urma notelor ultimative din vara anului 1940 și recuperarea lor, cu ajutorul Germaniei, un an mai târziu au reprezentat primele mutări din cadrul unui joc al cărui final poate fi observat și în zilele noastre. Eforturile depuse de administrația română în anii 1941 – 1943 pentru reluarea unei vieți normale pe cât posibil în acele timpuri au fost năruite de apropierea războiului de granițele României. Amplele acțiuni desfășurate de administrația română în anul 1944 pentru salvarea și trimiterea în interiorul țării a instituțiilor, întreprinderilor și persoanelor care ar fi suferit în cazul unei ocupații rusești au fost îndeplinite parțial. Astfel, populația civilă din zonă a fost evacuată fie de autoritățile române, fie sub amenințare de soldații sovietici în spatele liniei de front. Lipsa alimentelor, epidemii de tifos, case arse din temelii, animale rechiziționate, abuzurile și implicarea comandamentelor sovietice în deciziile administrației locale au fost doar câteva aspecte cu care locuitorii județelor Câmpulung, Rădăuți și Suceava s-au confruntat. Dacă implicațiile celui de-al doilea război mondial pentru Bucovina, în special în sudul provinciei, pot fi evaluate economic și administrativ, în opinia noastră fenomenul evacuării și impactul său asupra populației civile poate fi doar estimată pe baza documentelor arhivistice, memoriilor și a istoriei orale.

Bibliografie selectivă

I. Arhive

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale
Fond *Consiliului de Miniștri*;
Fond *Direcția Generală a Poliției*;
Fond *Direcția Generală a Poliției. Inspectoratele Regionale de Poliție*;
Fond *Guvernământul Provinciei Bucovina, parte structurală Secretariatul General*;
Fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei*;
Fond *Inspectoratele Regionale de Jandarmi*;
Fond *Ministerul Afacerilor Interne*;
Fond *Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Administrației și Finanțelor Locale*;
Fond *Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Contabilității*;
Fond *Ministerul Afacerilor Interne. Direcția M.O.N.T.*;
Fond *Ministerul Afacerilor Interne. Oficiul de documentare și studii administrative*;
Fond *Ministerul Cultelor și Artelor*;
Fond *Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor 1944*;
Fond *Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale*;
Fond *Președinția Consiliului de Miniștri (inv. 300)*;
Fond *Președinția Consiliului de Miniștri (inv. 2240)*;
Fond *Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinet Militar Ion Antonescu*;
2. Arhivele Naționale ale României - Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava
Fond *Administrația Fondului Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei*;
Fond *Fundația Culturală „Regele Mihai I”. Regionala Bucovina*;
Fond *Prefectura Județului Câmpulung*;
Fond *Prefectura Județului Rădăuți*;
Fond *Prefectura Județului Suceava*;
Fond *Primăria Orașului Rădăuți*;

II. Documente edite:

1. ***, *Antonescu – Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940 – 1944)*, vol. II, coordonatori Vasile Arimia, Ștefan Lache, Ion Ardeleanu, Florin Constantiniu, București, Editura Cozia, 1991;
2. Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. I (septembrie – decembrie 1940), ediție îngrijită de M. Ciucă, A. Teodorescu, B. Popovici, București, 1997 – 1998;
3. Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. IV – X, ediție îngrijită de M. Ciucă, A. Teodorescu, B. Popovici, București, 2000;
4. ***, *Emigrarea populației evreiești din România în anii 1940 – 1944. Culegere de documente din arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României*, volum îngrijit de Ion Calafeteanu, Nicolae Dinu, Teodor Gheorghe, București, Editura SILEX, 1993;
5. ***, *Evreii din România în anii 1940 – 1944*, vol. I *Legislația antievreiască*, volum coordonat de Lya Benjamin, Sergiu Stanciu, București, Editura Eh Hasefer, 1993;

6. ***, *Mareșalul Ion Antonescu și Basarabia. 1941 – 1944. Culegere de documente*, editori Alexandru Moraru, Anatol Petrencu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008;
7. ***, *Minoritățile naționale din România 1931 – 1938. Documente*, coord. Ioan Scurtu, București, Editura Semne, 1994;
8. ***, *Politica regimului Antonescu față de cultele neoprotestante. Documente*, coord. Viorel Achim, București, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, 2013;
9. ***, *Procesul mareșalului Ion Antonescu. Documente*, ediție prefăcută și îngrijită de M. D. Ciucă, cuvânt înainte de I. C. Drăgan, vol. III, București, Editura „Europa Nova”;
10. ***, *Rezistența armată în Bucovina, 1944-1950*, cuvânt înainte de prof. Radu Ciuceanu, studiu introductiv de Adrian Brîșcă, Institutul Național pentru Studierea Totalitarismului, vol. I, București, 1998;

III. Broșuri:

1. Antonescu, Ion, *Temelia statului național – legionar. 6 septembrie 1940 – 6 octombrie 1940*, București, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Centrală, 1940;
2. Antonescu, Ion, *Către români... chemări – cuvântări – documente. La răscruce a istoriei*, București, Editura SOCEC & Co, S.A.R., 1941;
3. Antonescu, Ion, *Epistolarul infernului*, note și indice de Mihai Pelin, București, Editura Viitorul Românesc, 1993;
4. ***, *Legislația statului național român. Decrete – legi, regulamente, comunicate, deciziuni ministeriale, jurnale ale consiliului de Miniștri*, vol. XIII (1 – 30 septembrie 1941), redactor Ion I. Nedelescu, București, Editura ziarului „Universul”, 1941;
5. ***, *Pe marginea prăpastiei. 21 – 23 ianuarie 1941*, București, Editura Scripta, 1992;
6. ***, *Procesul mării trădări naționale*, București, Editura Eminescu S.A., 1946;
7. ***, *Românizarea bunurilor evreești*, București, Editura Socec, 1941;
8. ***, *Românizarea. Înfrățiri. 6 decembrie 1941 – 6 decembrie 1942*, București, Editura Tipografia Curierul Judiciar, 1942;
9. ***, *Statutul evreilor în România*, coordonator V. Pantelimonescu, București, Editura Ziarului „Universul”, 1941;
10. ***, *Trei ani de guvernare. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1943*, București, Editura „Imprimeria Națională”, 1943;

IV. Memorii:

1. Hudiță, I., *Jurnal politic: 1 ianuarie – 24 august 1944*, publicat cu un studiu introductiv și note de acad. Dan Berindei, București, Editura „Roza Vânturilor”, 1997;
2. Lungu, Arcadie, *Amintiri*, în „INFO 50”, nr. 10, 2003;
3. Mihăescu, Constantin, *Evacuarea forțată* în „INFO 50”, nr. 35/2011;
4. Mihăescu, Titi, *Evacuarea forțată*, în „INFO 50”, nr. 33, 2011;
5. Nichitean, Constantin, *Calvarul evacuării*, în „INFO 50”, nr. 33, 2011;
6. Olaru, Valter, Vasile, *Vacanța de elev LEH (1943 – 1949)*, în „INFO 50”, nr. 16, 2005;
7. Roșu, J., E., *Fotografii povestite*, Suceava, Grupul editorial Mușatinii & Bucovina Viitoare, 1998;
8. Constantin Sănătescu, *Jurnal*, prefăcută de Simona Ghițescu - Sănătescu, București, Editura Humanitas, 1993;
9. Sebastian, Mihail, *Jurnal. 1935 -1944*, București, Editura Humanitas, 1999;

V. Presă:

1. „Buletinul administrației provinciale a Bucovinei”, anul 1941;
2. „Curentul”, 1940, 1941;
3. „Monitorul Oficial”, 1939, 1940, 1941, 1944;
4. „Monitorul Oficial al Bucovinei”, 1941, 1942;
5. „România Liberă”, 1944;
6. „Timpul”, 1939, 1940, 1941;
7. „Universul”, 1939, 1942, 1943;

VI. Lucrări generale:

1. Ciorănescu, George, *Basarabia, pământ românesc disputat între est și vest*, traducere din limba engleză de Matei Cazacu, București, Editura Fundației Cultural Române, 2001;
2. Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol. I *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993;
3. Vătăman, Dan, *România în relațiile internaționale (1939-1947)*, vol. I, București, Editura Pro Universitaria, 2009;

VII. Lucrări de specialitate:

1. Buzatu, Gh., *Trecutul la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2006;
2. Buzatu, Gh., *România cu și fără Antonescu. Documente, studii, relatări și comentarii*, Iași, Editura Moldova;
3. Bold, Emilian, Sfetiuc, Ilie, *Pactul Ribbentrop – Molotov. Antecedente și consecințe*, Iași, Editura Institutului European, 1998;
4. Carp, M., *Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România. 1940 – 1944*, vol. III, ediția a II-a, București, Editura Diogene, 1996;
5. Sorin-Toader Clipa, *Fondul Bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui (1948-1949)*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2006;
6. Cloșcă, Constantin, *România în infernul mării conflagrații (frontul Iași – Chișinău)*, Iași, Editura Sedcom Libris, 1997;
7. Constantiniu, Florin, *1941. Hitler, Stalin și România. România și geneza operațiunii „Barbarossa”*, București, Editura Enciclopedic, 2002;
8. Duțu, Alesandru, *Armata română de la Prut la Stalingrad și înapoi până la Prut (1941-1944)*, Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2015;
9. ***, *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)*, coordonator Al. Duțu, M. Retegan, București, Editura Fundației Cultural Române, 1999;
10. Gheorghe, I., *Un dictator nefericit. Mareșalul Antonescu (Calea României spre Statul satelit)*, București, Editura Machiavelli, 1996;
11. Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Editura All, f. a.;
12. Hlihor, Constantin, Scurtu, Ioan, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura Academiei de Studii Militare, 1992;
13. Hlihor, Constantin, *Din istoria Basarabiei și a nordului Bucovinei. 1940 – 1947 – teză de doctorat*, București, 1994;
14. Hrehor, C., *Muntele mărturisirilor*, Iași, Editura Timpul, 2001;
15. Ioanid, Radu, *Evreii sub regimul Antonescu*, București, Editura „Hasefer”, 1998;
16. Magherescu, George, *Adevărul despre mareșalul Antonescu*, București, Editura Păunescu, 1991;

17. Moraru, Pavel, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941 – 1944)*, vol. I *Administrație. Economie. Societate*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2004;
18. Rotaru, Ștefan, *Colegiul Național „Eudoxiu Hurmuzachi” Rădăuți: cronică promoției anului 1950. Analiză sociologică*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012;
19. Stoenescu, A. M., *Armata, Mareșalul și evreii. Cazurile Dorohoi, București, Iași, Odesa*, București, Editura RAO International Publishing Company S.A.;
20. Șandru, Dumitru, *Mișcări de populație în România (1940 – 1948)*, București, Editura Enciclopedică, 2003;
21. Șandru, Dumitru, *Reforma agrară din 1945 și țărănimea germană din România*, I.N.S.T., București, 2009;
22. Vitalie, Văratîc, *Preliminarii ale raptului Basarabiei și nordului Bucovinei. 1938 – 1940*, București, Editura Libra, 2000;
23. Vitalie, Văratîc, *Șase zile din istoria Bucovinei (28 iunie – 3 iulie 1940). Invazia și anexarea nordului Bucovinei de către U.R.S.S.*, Rădăuți, Editura Institutul Bucovina – Basarabia, 2001;

VIII. Studii și articole de specialitate:

1. Brișcă, Adrian, *Vladimir Macoveiciuc (1905 – 1946)*, în „Arhivele Totalitarismului”, an II, nr. 3, 1994;
2. Ciobanu, Petre, *Fondul bisericesc ortodox român din Bucovina (1738-1948) – prezentare generală*, în „Bucovina Forestieră”, an II, nr. 1-2, 1993;
3. Hrenciuc, Daniel, *Drumul spre libertate: refugiați polonezi în Bucovina (1939 – 1941)*, în „Analele Bucovinei”, an XII, 1/2005;
4. Purici, Ștefan, *Strămutarea germanilor sud-bucovineni și impactul asupra societății românești*, în „Codrii Cosminului”, fasc. 6-7, 2000 – 2001;
5. Șahan, Eugen, *Aspecte din rezistența românească împotriva sovietizării în perioada martie 1944 -1962*, în „Analele Sighet”, vol. 2 – *Instaurarea comunismului între rezistență și represiune*, București, Editura Fundația Academia Civică, 1995;
6. Șandru, Dumitru, *Bucovina și nordul Basarabiei în planurile iredentei ucrainene 1940 – 1944*, în „Revista istorică”, tom VIII, nr. 3 – 4, 1997;
7. Vatamaniuc, Gavril, *Lupta armată împotriva comunismului în Bucovina și reprimarea ei*, în „Analele Sighet”, vol.2 - *Instaurarea comunismului între rezistență și represiune*, București, Editura Fundația Academia Civică, 1995.

IX. Interviuuri:

1. Interviu cu Adochiței Domnica (Cazacu Elena, Suceava, 20.09.2012);
2. Interviu cu Andreescu Aglaia (Cazacu Elena, Lozna, Suceava, 16.10.2012);
3. Interviu cu Croitor Verona (Cazacu Elena, Bosanci, Suceava, 18.10.2011);
4. Interviu cu Moraru Ion (Cazacu Elena, Comănești, Suceava, 12.10.2012);
5. Interviu cu Pînzariu Vasile Dumitru (Cazacu Elena, Suceava, 19.05.2012);
6. Interviu cu Roșu J. E. (Cazacu Elena, Suceava, 19.05.2011);
7. Interviu cu Tănăsucă Victor (Cazacu Elena, Buda-Zvoriștea, 10.10.2011).
8. Interviu cu Vatamaniuc Gabriel (Cazacu Elena, Frasin, Suceava, 19.10.2011);
9. Interviu cu Vlădean Domnica (Cazacu Elena, Horodnic de Sus, Suceava, 20.08.2011).